

สมุนไพรในวรรณคดี...

สวาด

วงศ์สัถียต์ ฉั่วกุล

...เห็นสวาดขาดทิ้งกิ่งสะบัด
เป็นรอยตัดต้นสวาดให้ขาดสาย
สวาดพื่นี้ก็ขาดสวาดหาย
แสนเสียดายสวาดที่ขาดลอย

นิราศวัดเจ้าฟ้า
ประพันธ์โดย..สุนทรภู่

ชื่ออื่นๆ	ป่าขี้แฮด (ภาคเหนือ) หวาด (ภาคใต้)
ชื่ออังกฤษ	Grey knickers, Nicker bean
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Caesalpinia bondu</i> (L.) Roxb.
ชื่อพ้อง	<i>Guilantida bondu</i> L., <i>Guilantida bonducella</i> L., <i>Caesalpinia crista</i> L., <i>Caesalpinia bonducella</i> (L.) Fleming
ชื่อวงศ์	LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE

สวาด เป็นไม้เลื้อยมีหนามและหนามเกิดจากผิวตั้งตรงหรือโค้งลง หนูปะขนนกกมี 3 - 5 ใบ ใบย่อยยาวได้ถึง 2 ซม. ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับ แกนกลางยาว 30 - 50 ซม. คู่ใบย่อย 3 - 9 คู่ ใบย่อย 8 -12 คู่ เรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงกันข้าม รูปไข่แกมรูปใบหอก กว้าง 1 - 2 ซม. ยาว 2 - 4 ซม. ปลายใบแหลมหรือกลมและเป็นติ่งหนามสั้น โคนใบเบี้ยว ก้านใบย่อยยาว 0.8 มม. ดอกช่อกระจุก ออกที่เกือบใกล้ซอกใบ พบบ้างที่แตกกิ่ง และมีดอกเพศผู้เหนือดอกเพศเมีย (อับเรณูไม่มีเรณู) ใบประดับรูปแถบ ยาว 6 - 12 มม. โค้งลง ต่อมาร่วงง่าย ก้านดอกย่อยยาว 4 - 6 มม. มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงมีขนสั้นนุ่ม เบี้ยว กลีบดอกสีเหลือง กลีบปากเด่นชัดและมีขนด้านในระหว่างเส้นกลางใบ เกสรเพศผู้มีขน รังไข่ขนาด 1 มม. มีก้านชู มีขนและขนแข็ง ออวูล 2 อัน ในดอกเพศผู้ไม่เจริญ ผลเป็นฝักมีก้านชูเหนือฐานรองดอก รูปรี มีขนและขนแข็ง เมล็ดมี 2 เมล็ด เกือบทรงกลม สีแกมเขียว

สวาดที่พบในประเทศไทยแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ สวาดชนิด *Caesalpinia bondu* (L.) Roxb. พบได้ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้ และชนิด *Caesalpinia andamanica* (Prain) Hattink ซึ่งพบเฉพาะในภาคใต้เท่านั้น ชนิดนี้มีชื่อท้องถิ่นว่า ง้ายแดง หรือง้ายใหญ่ ลักษณะเปรียบเทียบระหว่างสวาดทั้งสองชนิดนี้ แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบลักษณะของ *Caesalpinia bondu* (L.) Roxb. และ *Caesalpinia andamanica* (Prain) Hattink

ลักษณะเปรียบเทียบ	<i>Caesalpinia bondu</i>	<i>Caesalpinia andamanica</i>
รังไข่	มีขนแข็ง	เกลี้ยง
ฝัก	ไร้ปีก	มีปีก
หุบใบ	แบบขนนกมี 3 - 5 ใบย่อย	คล้ายเกล็ด ร่วงง่าย
แกนกลาง (ซม.)	30 - 50	15 - 45
ใบย่อย (pinnae, คู่)	3 - 9	4 - 6
ใบย่อยที่สอง (leaflets, คู่)	8 - 12	6 - 10
รูปร่างใบ	รูปใบหอกแกมรูปไข่	รูปไข่ถึงรูปไข่กลับ
กลีบเลี้ยง	มีขนสั้นนุ่ม	เกลี้ยง

การกระจายพันธุ์ ศรีลังกา อินเดีย ลิกซิม เนปาล พม่า จีน ไต้หวัน ภูมิภาคอินโดจีน มาเลเซีย และประเทศไทยพบในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้

นิเวศวิทยา บริเวณชายหาดริมทะเล ป่าเปิดทั่วไป พบที่ความสูงได้ถึง 200 ม. จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาออกดอกและติดผล ดอก กรกฎาคม - ตุลาคม ผล พฤศจิกายน - เมษายน

ประโยชน์ ตำรายาไทยใช้ใบ เป็นยาขับลม จุกเสียด แก้ปัสสาวะพิการ ในยาสามัญประจำบ้านใช้รวมสมุนไพรอื่นๆ เข้ายาแก้ไอชื่อ **ยาประสมมะแว้ง** วัตถุประสงค์ประกอบด้วย สารส้ม หนัก 1 ส่วน ขมิ้นอ้อย หนัก 3 ส่วน **ใบสวาด** ใบदानหม่อน ใบกะเพรา หนักสิ่งละ 4 ส่วน ลูกมะแว้งต้น ลูกมะแว้งเครือ หนักสิ่งละ 8 ส่วน **วิธีทำ** บดเครื่องยาเป็นผง ผสมน้ำสุกแทรกพิมเสนพอควร ทำเป็นเม็ด หนักเม็ดละ 0.2 ก. **สรรพคุณ** เป็นยาแก้ไอ แก้เสมหะ ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือรับประทานหรือช้อม ขนาดรับประทานในเด็ก ครั้งละ 1 - 2 เม็ด ผู้ใหญ่ ครั้งละ 5 - 7 เม็ด

เอกสารอ้างอิง

Larsen K, Larsen SS, Vidal E. LEGUMINOSAE-CAESALPINIOIDEAE. In: Smitinand T, Larsen K, eds. Flora of Thailand, Volume four Part one. Bangkok: The TISTR press, 1984:1-129.